

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ МЕДСЕСТЕР ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З МЕНТОРСТВОМ

Л. Я. Тулуп¹, М. І. Марущак¹, Л. Р. Коробко², О. П. Мялюк²

¹Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

²КЗВО «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради

Вступ. У сучасній складній системі охорони здоров'я, де основна увага приділяється результатам лікування хворих і наголошується на безпеці пацієнтів, дуже важливо, щоб медсестри-початківці входили в практику з лідерськими та професійними здібностями. Реалізація професійного самоздійснення є вирішальним аспектом життя, який характеризується високим рівнем персоналізації, розвитку навичок і взаємозалежністю в межах професії, а також постійною потребою у професійній кваліфікації та набутті досвіду інших спеціалістів.

Мета роботи – проаналізувати показники професійного самоздійснення медсестер і встановити його зв'язок з менторством.

Основна частина. У дослідженні взяли участь 20 медсестер стаціонарних відділень лікарень, стаж роботи яких менший 1 року. Професійне самоздійснення проаналізовано за допомогою відповідної анкети, яка вказує на загальний рівень професійного самоздійснення фахівця, а також ступінь вираження окремих його складових. Згідно з результатами опитувальника професійного самоздійснення медсестер з різним стажем роботи, встановлено вірогідно вищий загальний рівень професійного самоздійснення в медсестер з тривалістю роботи від 6 місяців до 1 року – на 62,39 % стосовно даних медсестер зі стажем роботи до 6 місяців. При цьому, відповідно до нормативних даних, загальний рівень професійного самоздійснення відповідав низькому при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року. Аналіз відповідей медсестер на запитання «Чи хотіли б Ви мати наставника?» показав 81,82 % позитивних відповідей серед респондентів зі стажем роботи до 6 місяців та 100 % позитивних відповідей серед респондентів зі стажем роботи понад 6 місяців. Результати опитування медсестер, незалежно від стажу роботи, щодо найголовніших рис ментора засвідчили найвищу вагомість лідерства як характеристику ментора, тоді як найнижчими в рейтингу рис були емпатія та активний слухач.

Висновки. Загальний рівень професійного самоздійснення відповідає низькому при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року, при цьому 90,0 % медсестер хотіли б мати наставника.

Ключові слова: медсестра; наставник; лідерство; професійне самоздійснення.

FEATURES OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF NURSES AND ITS RELATIONSHIP WITH MENTORING

L. Ya. Tulup¹, M. I. Marushchak¹, L. R. Korobko², O. P. Mialiuk²

¹I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

²MIHE "Rivne Medical Academy" of Rivne Regional Council

Introduction. In today's complex healthcare system, where patient outcomes are the primary focus and patient safety is emphasized, novice nurses must enter practice with leadership and professional skills. The realization of professional self-fulfillment is a crucial aspect of life, which is characterized by a high level of personalization, skill development, and interdependence within the profession, as well as a constant need for professional qualifications and the acquisition of experience of other specialists.

The aim of the study – to analyze indicators of professional self-realization of nurses and establish its connection with mentoring.

The main part. 20 nurses from inpatient departments of hospitals, whose work experience is less than 1 year, were included in the study. Professional self-fulfillment was analyzed with the help of a corresponding questionnaire, which indicates the general level of professional self-fulfillment of a specialist, as well as the degree of expression of its components. According to the results of the questionnaire of professional self-realization of nurses with different years of work experience, it was established that nurses with a duration of work from 6 months to 1 year have a probably higher overall level of professional self-realization by 62.39 % compared to the data of nurses with up to 6 months of work experience. At the same time, according to normative data, the general level of professional self-realization corresponded to a low level of nurses' work experience of up to 6 months and an average level of work experience of 6 months to 1 year. The analysis of nurses' answers to the question "Would you like to have a mentor" showed 81.82 % of positive answers among respondents with up to 6 months of work experience and 100 % of positive answers among respondents with more than 6 months of work experience. The results of the survey of nurses, regardless of length of service, regarding the most important traits of a mentor showed the highest importance of leadership as a characteristic of a mentor, while the lowest in the ranking of traits were empathy and an active listener.

Conclusions. The general level of professional self-realization of nurses corresponds to a low level of work experience of up to 6 months and an average level of work experience of 6 months to 1 year, while 90.0 % of nurses would like to have a mentor.

Key words: nurse; mentor; leadership; professional self-realization.

Вступ. Науково-технічний прогрес привів до підвищення попиту на спеціалізованих працівників, які є динамічними, самозабезпеченими та творчими фахівцями, здатними адаптуватися до соціальних і технологічних змін, а також працювати та вдосконалюватися в умовах конкурентного професійного середовища [1]. У сучасній складній системі охорони здоров'я, де основна увага приділяється результатам лікування хворих і наголошується на безпеці пацієнтів, дуже важливо, щоб медсестри-початківці входили в практику з лідерськими та професійними здібностями. Професійне становлення, за описом А. С. Борисюка, передбачає зміну уявлення людини про своє місце у професійному світі, що включає набуття професійної ідентичності, в тому числі професійного самоставлення, та самооцінки як істотних компонентів цієї ідентичності [2]. Реалізація професійного самоздійснення є вирішальним аспектом життя, який характеризується високим рівнем персоналізації, розвитку навичок і взаємозалежністю в межах професії, а також постійною потребою у професійній кваліфікації та набутті досвіду інших спеціалістів [3].

Медсестри відіграють активну роль у всіх сферах медичних послуг, тому задоволеність роботою впливає на якість послуг, які вони надають [4]. Медсестри із самореалізацією розвиваються в індивідуальному та професійному відношенні, беруть на себе відповідальність, розв'язують проблеми шляхом дослідження, мають лідерські навички та міцне міжособистісне спілкування. У цьому відношенні важливо знати рівень самореалізації медсестер. Під час досліджень

встановлено несприятливі характеристики роботи, зокрема велике робоче навантаження, низький рівень персоналу, довгі зміни, низька гнучкість графіка, нестача часу, високі робочі та психологічні вимоги, низька різноманітність завдань, рольовий конфлікт, низька автономія, негативні стосунки між медсестрою і лікарем, погана підтримка керівника/лідера, погане лідерство, негативні стосунки в команді та незахищеність роботи, які асоціювалися з виснаженням у медсестринській справі [5]. У зв'язку з цим, виникає дефіцит медсестер, що негативно впливає на систему охорони здоров'я в усьому світі [6]. Щоб пом'якшити наслідки нестачі медсестер, запропоновано ефективні структуровані програми наставництва, які довели свою ефективність у сприянні задоволенню роботою. Згідно з Roma, наставництво може бути пов'язане зі зниженням плинності кадрів і фактором, що сприяє стабільності медсестринського персоналу [7].

Мета роботи – проаналізувати показники професійного самоздійснення медсестер і встановити його зв'язок з менторством.

Основна частина. У дослідженні взяли участь 20 медсестер стаціонарних відділень лікарень, стаж роботи яких менший 1 року. Професійне самоздійснення проаналізовано за допомогою відповідної анкети [8], яка вказує на загальний рівень професійного самоздійснення фахівця, а також ступінь вираження окремих його складових:

1. Внутрішньо професійні:
  - 1.1. Потреба у професійному вдосконаленні.
  - 1.2. Наявність проекту власного професійного розвитку.

1.3. Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями.

1.4. Постійна постановка нових професійних цілей.

1.5. Формування власного «життєво-професійного простору».

2. Зовнішньопрофесійні:

2.1. Досягнення поставлених професійних цілей.

2.2. Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством.

2.3. Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.

2.4. Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії.

2.5. Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності.

На кожне з 30 запитань анкети запропоновано 5 варіантів відповідей, розташованих за порядковою шкалою зростання вираження ознаки зліва направо (відповідно, вибір крайньої лівої відповіді дорівнює 0 балам, другої зліва – 1 балу, третьої – 2 балам, четвертої – 3 балам, п'ятої – 4 балам). Розраховували суму балів за 10 ознаками професійного самоздійснення, поєднаними за двома його формами, а також визначали сумарний результат, який характеризує загальний рівень професійного самоздійснення фахівця. Стандартизацію опитувальника здійснювали згідно із загальноприйнятою процедурою.

З метою оцінки необхідності наставництва респонденти відповідали на запитання «Чи хотіли б Ви мати наставника?», а для оцінки основних рис ментора було поставлено запитання «Які риси ментора для Вас найголовніші?».

Математичну обробку цифрових даних здійснювали за допомогою програмного забезпечення Excel («Microsoft», США). Для всіх показників розраховували значення середньої арифметичної вибірки (M), її дисперсії і помилки середньої (m).

Згідно з результатами опитувальника, встановлено вірогідні відмінності внутрішньо-професійних показників професійного самоздійснення медсестер залежно від стажу їх роботи (табл.). Так, у медсестер з тривалістю роботи від 6 місяців до 1 року вірогідно вищими були внутрішньо-професійні показники (на 37,18 %) за рахунок наявності проекту власного професійного розвитку (на 158,90 %) та формування власного «життєво-професійного простору» (на 49,19 %) стосовно даних медсестер зі стажем роботи до 6 місяців. При цьому варто зазначити, що, відповідно до нормативних даних, рівень внутрішньо-професійного самоздійснення відповідав нижчому за середній при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року.

Також у медсестер з тривалістю роботи від 6 місяців до 1 року вірогідно вищими були зовнішньо-

Таблиця. Показники опитувальника професійного самоздійснення медсестер з різним стажем роботи

Показники, бали	Стаж роботи	
	до 6 місяців	від 6 місяців до 1 року
Внутрішньопрофесійні	28,27±5,33	38,78±0,83*
Потреба у професійному вдосконаленні	5,36±1,57	6,67±0,71
Наявність проекту власного професійного розвитку	3,09±1,70	8,00±1,12*
Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	6,18±1,47	5,44±1,13
Постійна постановка нових професійних цілей	7,45±1,69	9,44±0,73
Формування власного «життєво-професійного простору»	6,18±1,66	9,22±0,67*
Зовнішньопрофесійні	16,82±2,23	34,44±2,07*
Досягнення поставлених професійних цілей	5,09±1,04	6,33±0,71
Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	5,82±0,75	7,33±0,71
Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	1,64±1,12	6,89±0,78*
Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	2,00±1,26	7,00±0,71*
Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	2,27±0,90	6,89±1,17*
Загальний рівень професійного самоздійснення	45,09±7,20	73,22±2,49*

Примітка. * – різниця вірогідна.

професійні показники (на 104,76 %) за рахунок використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями (на 320,12 %), розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії (на 250,00 %) та вияву високого рівня творчості у професійній діяльності (на 203,52 %) стосовно даних медсестер зі стажем роботи до 6 місяців. При цьому варто зазначити, що, відповідно до нормативних даних, рівень зовнішньо-професійного самоздійснення відповідав низькому при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року.

Підсумовуючи показники опитувальника професійного самоздійснення медсестер з різним стажем роботи, встановили вірогідно вищий загальний рівень професійного самоздійснення в медсестер з тривалістю роботи від 6 місяців до 1 року – на 62,39 % стосовно даних медсестер зі стажем роботи

до 6 місяців. При цьому, відповідно до нормативних даних, загальний рівень професійного самоздійснення відповідав низькому при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року.

Аналіз відповідей медсестер на запитання «Чи хотіли б Ви мати наставника?» показав 81,82 % позитивних відповідей серед респондентів зі стажем роботи до 6 місяців та 100 % позитивних відповідей серед респондентів зі стажем роботи понад 6 місяців. Результати опитування медсестер, незалежно від стажу роботи, щодо найголовніших рис ментора засвідчили найвищу вагомість лідерства як характеристику ментора, тоді як найнижчими в рейтингу рис були емпатія та активний слухач (рис. 1, 2). При цьому більшість медсестер зазначила, що для формування їх лідерських якостей важливим є наставництво лідерів у своїй професії.

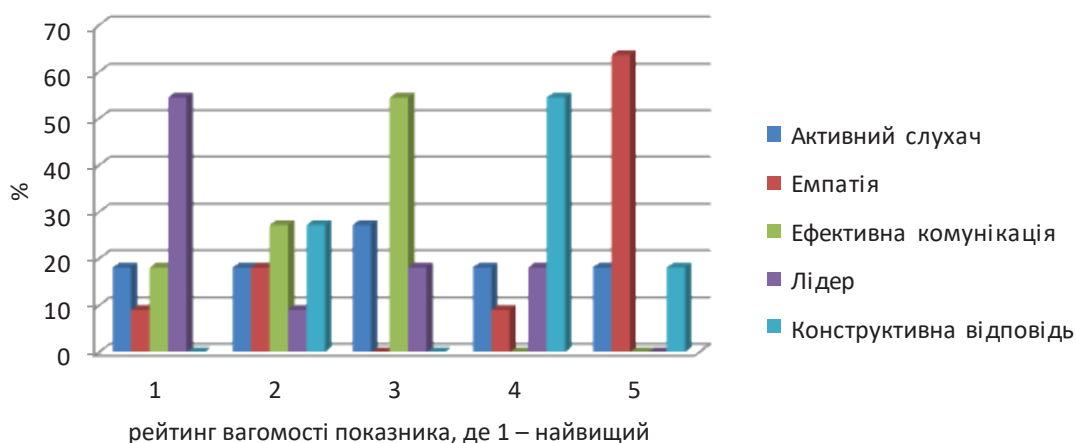

Рис. 1. Результати опитування медсестер зі стажем роботи до 6 місяців щодо найголовніших рис ментора.

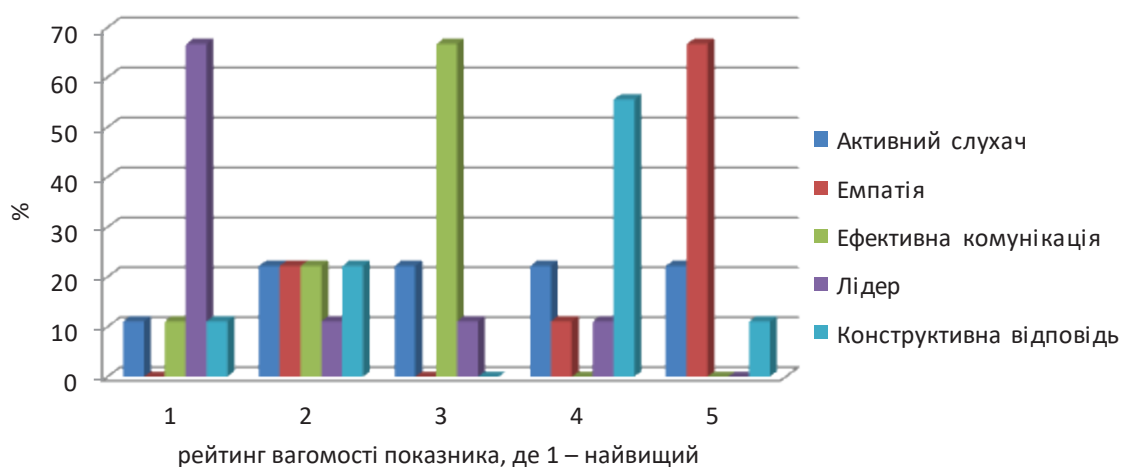

Рис. 2. Результати опитування медсестер зі стажем роботи від 6 місяців до 1 року щодо найголовніших рис ментора.

Лідерство було визначено як основний принцип ролей передової практики в сестринській справі [9]. Ефективне лідерство необхідне для ініціювання, управління та актуалізації реформ у системі охорони здоров'я. При цьому лідер повинен прийняти високий ступінь професійної самостійності, щоб бути здатним впливати на інших та, загалом, на глобальне здоров'я [10]. Парадигма розвитку лідерства свідчить про те, що організації зосереджуються на багаторівневій стратегії розвитку медсестри, щоб бути самостійною; вести інших; лідирувати на організа-

ційному/системному рівнях [11]. Власне такі лідери можуть бути наставниками початківців-медсестер.

Висновки. Загальний рівень професійного самоздійснення відповідає низькому при стажі роботи медсестер до 6 місяців та середньому – при стажі роботи від 6 місяців до 1 року, при цьому 90,0 % медсестер хотіли б мати наставника.

Серед найголовніших рис ментора більшість медсестер відмічає лідерство, зазначаючи, що для формування їх лідерських якостей важливим є наставництво лідерів у своїй професії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шломін О. Ю. Особливості професійного самоставлення працівників поліції підрозділів превентивної діяльності / О. Ю. Шломін // Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.) : зб. тез доп. на Міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту (м. Харків, 22 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – С. 523–524.

2. Борисюк А. С. Соціально-психологічні засади становлення професійної ідентичності майбутнього медичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук / А. С. Борисюк. – К., 2011. – 36 с.

3. Кокун О. М. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері / О. М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 7. – С. 65–68.

4. Durmuş S. Factors affecting job satisfaction and anxiety levels in nurses / S. Durmuş, O. Günay // Erciyes Tip Dergisi. – 2007. – No. 29. – P. 139–146.

5. Dall'Ora C. Burnout in nursing: a theoretical review / C. Dall'Ora, J. Ball, M. Reinius // Hum. Resour. Health. – 2020. – No. 18. – P. 41.

6. Effects of nurse work environment on job dissatisfaction, burnout, intention to leave / A. Nantsupawat, W. Kunaviktikul,

R. Nantsupawat [et al.] // Int. Nurs. Rev. – 2017. – No. 64. – P. 91–98.

7. Allen R. An Evidence-Based Mentorship Program for Experienced Nurses : dissertation. dr. Medical Sciences / Allen Roma – Walden Dissertations and Doctoral Studies, 2017. – 4031 с. – URL : <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5134&context=dissertations>.

8. Кокун О. М. Опитувальник професійного самоздійснення / О. М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 7. – С. 35–39.

9. Duignan M. Relationship between work-related psychosocial factors and self-leadership in advanced nurse practitioners: A cross-sectional study / M. Duignan, J. Drennan, V. J. C. Mc Carthy // J. Adv. Nurs. – 2023. DOI : 10.1111/jan.15855. Epub ahead of print. PMID: 37837195.

10. Dimensions, discourses and differences: Trainees conceptualising health care leadership and followership / L. J. Gordon, C. E. Rees, J. S. Ker, J. Cleland // Medical Education. – 2015. – No. 49 (12). – P. 1248–1262.

11. Williams R. Learning to lead: The journey to leading yourself, leading others, and leading an organization / R. Williams. – London: Greenleaf Book Group Press, 2019. – 322 с. – URL : <https://www.overdrive.com/search?q=2A23896B-0803-4BFA-9483-262E0797752C>.

REFERENCES

1. Sholomin, O.Yu. (2019). Osoblyvosti profesiinoho samostavleniia pratsivnykiv politsii pidrozdiliv preventyvnoi diialnosti [Peculiarities of professional self-attitude of police officers of preventive activity units]. Kharkiv National University of Internal Affairs: 25 years of experience and a look into the future (1994-2019) (p. 523-524). *Coll. theses add. on international science and practice conf. to the 25th anniversary of the establishment of the university*. MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. univer. vnutr. sprav – MIA of Ukraine. Kharkiv. National University Internal Affairs [in Ukrainian].

2. Borysiuk, A.S. (2011). Sotsialno-psykholohichni zasady stanovleniia profesiinoi identychnosti maibutnoho medychnoho psykhologa [Socio-psychological foundations of the formation of the professional identity of the future medical psychologist]. *Extended abstract of dissertation of Doctor of Psychological Sciences* : 19.00.05. Kyiv [in Ukrainian].

3. Kokun, O.M. (2010). Teoretyko-metodolohichni ta praktychni zasady dystantsiinoi psykhodiahnostyky v profesiinii sferi [Theoretical, methodological and practical principles of remote psychodiagnostics in the professional

sphere]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work*, 7, 65-68 [in Ukrainian].

4. Durmuş, S., Günay, O. (2007). Factors affecting job satisfaction and anxiety levels in nurses. *Erciyes Tip Dergisi*, 29, 139-146.

5. Dall'Ora, C., Ball, J., Reinius, M., & Griffiths, P. (2020). Burnout in nursing: a theoretical review. *Human resources for health*, 18(1), 41. DOI: 10.1186/s12960-020-00469-9.

6. Nantsupawat, A., Kunaviktikul, W., Nantsupawat, R., Wichaikhum, O. A., Thienthong, H., & Poghosyan, L. (2017). Effects of nurse work environment on job dissatisfaction, burnout, intention to leave. *International nursing review*, 64(1), 91-98. DOI: 10.1111/inr.12342.

7. Allen, Roma (2017). An Evidence-Based Mentorship Program for Experienced Nurses. Walden Dissertations and Doctoral Studies. Retrieved from: <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/4031>.

8. Kokun, O.M. (2014). Opytuvalnyk profesiinoho samozdiisnennia [Questionnaire of professional

self-realization]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work.*, 7, 35-39 [in Ukrainian].

9. Duignan, M., Drennan, J., & Mc Carthy, V.J.C. (2023). Relationship between work-related psychosocial factors and self-leadership in advanced nurse practitioners: A cross-sectional study. *Journal of advanced nursing*, 10.1111/jan.15855. Advance online publication. DOI: 10.1111/jan.15855.

10. Gordon, L.J., Rees, C.E., Ker, J.S., & Cleland, J. (2015). Dimensions, discourses and differences: trainees conceptualising health care leadership and followership. *Medical education*, 49(12), 1248-1262. DOI: 10.1111/medu.12832.

11. Williams, R., & Weber, K. (2019). *Learning to lead : The journey to leading yourself, leading others, and leading an organization*. London: Greenleaf Book Group Press. Retrieved from: <https://www.overdrive.com/search?q=2A23896B-0803-4BFA-9483-262E0797752C>.

Отримано 17.11.2023